

Burhan YILMAZ

Doç. Dr., Düzce Üniversitesi, burhanyilmaz12@gmail.com, Düzce-Türkiye

ORCID: 0000-0002-7019-3595

SANATTA İDEAL BEDEN İMGESİ, ÖTEKİ VE İĞRENÇLİK BAĞLAMINDA BİR ARAŞTIRMA

Özet

Bu çalışmada ideal beden ve güzellik konusunun sanatta ele alınma biçimi incelenmiştir. Klasik sanat biçimlerinde insan bedeni ideal ölçülerde ve formlarda betimlenmiştir. Her çağ kendi ideal güzellik anlayışını geliştirmiştir. Bu ideal güzellik anlayışı da sanat eserlerinde kadın ve erkek bedenlerinin temsillerinde uygulanmıştır. Klasik Yunan, Rönesans gibi klasik dönemlerin sanatlarında bedenler kusursuz bir biçimde temsil edilmeye çalışılmıştır. Günümüz sanatında ideal beden anlayışının politik bir tavrardan kaynaklandığı ortaya konulmuştur. Erkek egemen kültür ve popüler kültürün dayattığı ideal güzellik anlayışına karşı sıradan bedenler, norm dışı bedenler, bedenin görünmesi istenmeyen yönleri, ötekileştirilmiş beden formları, bedenin biyolojik yönleri, bedenin kusurlu sayılan yanları odağa alınmıştır. Çağdaş sanatta ötekileştirilmiş beden olarak ele alınan formların yer alması bir iktidar mücadelesi olarak görülmektedir. Çalışmada bu konular örnek sanatçı ve eserler üzerinden incelenmiştir.

Anahtar sözcükler: Sanat, Beden, Güzellik Algısı, İğrençlik, Öteki

A RESEARCH IN THE CONTEXT OF THE IDEAL BODY IMAGE, THE OTHER AND ABJECT IN ART

Abstract

In this study, the way the ideal body and beauty are handled in art is examined. In classical art forms, the human body is depicted in ideal dimensions and forms. Each age has developed its own ideal understanding of beauty. This ideal understanding of beauty has also been applied in the representations of male and female bodies in works of art. In the arts of classical periods such as Classical Greece and the Renaissance, bodies were tried to be represented perfectly. It has been revealed that the understanding of the ideal body in today's art stems from a political attitude. Ordinary bodies, abnormal bodies, undesirable aspects of the body, marginalized body forms, biological aspects of the body, and flawed aspects of the body are focused on against the ideal beauty understanding imposed by the male-dominated culture and popular culture. The inclusion of forms that are considered as marginalized bodies in contemporary art is seen as a struggle for power. In the study, these subjects were examined through sample artists and works.

Key Words: Art, Body, Beauty Perception, Disgusting, Other.

1. Giriş

Her çağın, kendi iç gerçeklerinin etkisiyle biçimlenen bir karakteri vardır ve sanat bu karakteri oluşturan yapıtaşlarından biridir. Bu düşünce sanat ve sanat tarihi için net tanımlamalar üretilmesini sağlar. Bu fikir günümüz sanatı açısından önceki dönemlere göre daha yoğun bir şekilde geçerli görülebilir. Çünkü günümüz sanatçısı günlük hayatın her türden yapısıyla daha fazla ilgilenmektedir. Böylece günümüz sanatı form ve içerik olarak çok katmanlı ve

dinamik bir yapıya ulaşmış ve zaten karakter olarak amorf bir yapısı olan çağımızın özünü yansıtanın yanında onu oluşturmaya ve dönüştürmeye aktif olarak katılmıştır. Tarih ve ideoloji konularını açık bir şekilde işleyen günümüz sanatının önemli meselelerinden biri de ideal güzellik ve ideal beden algısının estetik biçim olarak reddedilmesidir. Çağdaş sanatta formun yıkımı, yıkma aracılığı ile ötekileşmiş- dışlanmış olan her türlü öğenin sanatsal olarak yeniden inşa edilmesi bu klasik ideal beden anlayışının reddedilmesi anlamına gelmektedir. Bu durumda popüler kültürde ve klasik sanat anlayışında iğrenç olarak görülen her şeyin, bedenden, çevreden ve toplumdan uzaklaştırılmasının bir hata olduğu vurgulanabilir. Bedenin kusurlu görülen yönlerinin saklanması, uzaklaştırılması ve bastırılması, günümüz sanatının kritik bir alanını oluşturmaktadır.

2. Yüksek Sanat Fikri, İdeal Beden ve Öteki

Sanatın temel konularından birisi insan bedeni olmuştur. İnsan bedeni ilkel sanat biçimlerinden en güncel sanat üretimlerine kadar konu olarak seçilmiştir ve beden hala da çeşitli yönleriyle konu olarak tutulmaktadır. İnsan bedeni genellikle klasik sanatta kutsal, yüce, güzel, saflık, kahramanlık, güç gibi olumlu ideal kavramların aktarımında kullanılmaktadır. Diğer yandan demonik biçimler, absürt ve korkunç biçimler de deforme edilmiş insan bedeni görselleri ile kötü ve olumsuz kavramların aktarımında kullanılmıştır. Normal sıradan çoğunluğun değil seçkin, kendi çağında ideal kabul edilen standartlardaki bedenler daha çok olumlu kavramlar için kullanılmıştır. Bu konudaki örneklere bakıldığında yüksek sanat fikri içerisinde konumlanmış olan idealleştirilmiş bedenlerin yüceltilmesi konusu açıklığa kavuşmuş olacaktır. Sanatın ideal ve en güzel konusu olarak insan bedeninin önerildiği görülmektedir (Edman, 1991:101). Miron'un Disk atan atlet heykeli, Herkül veya diğer kahramanlar, tanrı ve tanrıça heykelleri, Klasik Yunan döneminin tanrı ve tanrıçalarını temsil eden bütün heykeller ve resimler ideal bedenlerin birer geçit töreni gibidir. Parlak yüzeyler, dolgun ve çağının güzellik anlayışını taşıyan kadın bedenleri, kaslı ve altın orana uygun sportmen erkek bedenleri bir beden olmanın ötesinde bir çağın ideolojisini sergilemektedir. Klasik Yunan uygarlığının kaynaklarından olan Mısır uygarlığında da söz konusu bir durum daha açık bir şekilde mevcuttur. Heykel, rölyef ve resim sanatında katı bedensel imge rejimi açıkça görünmektedir. İdeal ölçüler yine tanrısal biçimler ve yüce mertebelerin aktarımında kullanılmaktadır. Diğer yandan gerçekçilik hem Mısır hem de Yunan sanatında ideal beden sanat eserinde uygulanmasında önemli bir veridir. Aslında ideal beden biçimleri mitolojik anlatımlarda da mevcuttur. Söz sanatlarındaki ideal beden biçimleri doğal olarak daha geçmiş uygarlıkların sanatlarını süslemektedir. İlyada ve Odysseus, Gılgamış ve birçok örnekte ideal beden söz sanatlarındaki temsilini görmek mümkün olduğu gibi aynı şekilde şeytani ve ifrit türü çirkin ve iğrenç varlıklar da beden imgeleri üzerinden temsil edilmektedirler. Burada doğal olarak Dante'nin İlahi Komedi'sinin cehennem ile ilgili kısımlarının tasvirleri önemli kaynaktır. Diğer yandan Gılgamış destanında da Enkidu'nun, öteki dünyada ölü ifritlerle karşılaştığı bölümlerde benzer anlatımları anmak yerinde olacaktır (Black ve Green, 2003: 244). Bu bilgiler aynı zamanda görsel sanatlara da kaynaklık ettiği için önemlidir.

Diğer yandan çeşitli kültürlerde görülen kusurlu, eksik, norm dışı veya hasta beden tipleri de sanatta kötüye ilişkin anlamlar açısından işlenmiştir. Bu anlamların başında Demonik denilen şeytani figürler genelde başı çekmektedir. Şeytan, iblis, ifrit gibi kavramları betimleyen özellikle çirkinleştirilmiş bedenlerin fantastik bir oluş içerisinde gösterilmesi genel bir olgu gibidir. Orta Çağ resimlerinde, rölyeflerinde Hristiyanlık hikayelerinde yer alan şeytani figürler genelde bu konuya örnek gösterilebilir. İnce zayıf ve kanatlı iblisler dolgun, güzel ve kanatlı beyaz kadın melek figürlerinin zıttı olarak iş görmüşlerdir. Bu türden imgeler sonraki çağlarda da devam etmiştir.

2.1. Çağdaş Sanatta Bedenin İşlenişi

İdeal görünüme ulaşma niyetiyle üretilmiş çalışmalar günümüz çağdaş sanatı tarafından tamamıyla ideolojik oldukları düşüncesiyle ele alınmakta ve eleştirilmektedir. Rönesans dönemi resimler ve heykeller, aslında genel olarak bütün Klasik Sanat dönemleri boyunca ortaya konulmuş eserlerin büyük çoğunluğu mükemmel beden görüntüsüne ulaşma arzusunu içermektedir. Bu kusursuz beden düşüncesi ile ortaya konulan eserler sadece sanat ve estetik açıdan

değil politik açıdan değerlendirildiğinde ideolojik oldukları ortaya konmaktadır. Modern dönem sanatının getirdiği özgünlük, orijinal düşünce, soyutlama gibi özellikler ve Avangart sanat ile yükselen soyutlama ve terk edilen figür sanatı anlayışı bir dizi biçimsel sorgulamanın yolunu açmıştır. Daha sonra feminist bakış açısının sanata getirdiği ‘erkek bakışına göre düzenlenmiş kadın bedenleri vb. eleştiriler bu ideal beden meselesini açıklayan öğelerdir. Bedeni sanat malzemesi veya sanatın konusu olarak işleme yöntemiyle performans sanatı da bu konuya dikkat çekmeyi amaçlamıştır. Sanatta idealize edilmiş bedenlerin reddi, pop kültürünün ürünleri ve reklamlarının etkisiyle toplumun artan fiziksel mükemmellik talebinin tam olarak karşısında yer almaktadır (Lucie-Smith, Heartney, 1999: 194).

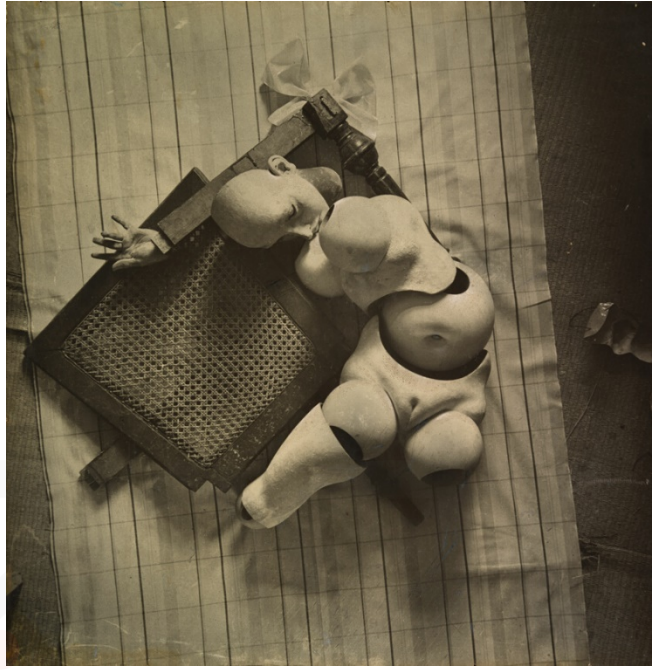
Bu durumda günümüz sanatının mükemmel ve güzel bedenlerin yerine sıradan, kusurlu, bazen çirkin olan hatta mutant denilebilecek çarpıklıkları olan bedenlerin imgeleriyle de ilgilendiğini ifade etmek gerekir. Fakat yalnızca güzellik çevresinde odaklanan ve kitle kültürünün önemli bir yanı olan medya, günümüz sanatındaki bu çirkin, sıra dışı, itici görünümlere ve formlara sahip beden temsillerinin merkeze alınmasına bir anlam verememektedir.

Çağdaş sanatta ideal bedenin bozulmuş ve ötekileştirilmiş olan beden formlarının işlenmesi düşüncesi öncelikli olarak grotesk, karnavalesk ve iğrenç kavramlarıyla açıklanabilmektedir. Bu kavramlardan grotesk “kaba gülünçlüklerden, tuhaf ve olmayacak şakalaşmalardan yararlanan, karşıt görüntüleri, bağdaşmaz durumları şaşırtıcı biçimde birleştiren güldürü biçimi olarak” tanımlanmaktadır (www.tdk.gov.tr). İlk olarak Roma tarihinde garip biçimlerle yapılmış süslemelere grotesk adı verilirken zaman içerisinde bu kavram çirkin olan, biçimi bozulmuş, tiksindirici şeyleri de tanımlamaktadır.

Karnavalesk kavramı Mikhail Bakhtin tarafından işlenmiş ve önemi ortaya konulmuş bir kavramdır. Bu kavram, Eski Avrupa kültürlerinde özellikle Orta Çağda halkı sıkı bir şekilde kontrol eden dini ve siyasi otoritelerin nasıl olup da halk karnavallarındaki aşırı davranış ve eylemlere izin verdiğini açıklamak için üretilmiştir. Karnaval döneminde bütün kurallar yok sayılmakta, her şey kuralsız bir eğlenceye dönüşmektedir. İktidarlar bu şekilde halka bir özgürlük aralığı bırakarak onların kendi denetimleri altında eğlence özgürlüğü vermektedir. Karnavalesk sözcüğü burada gerçekleşen özgür ortamın tanımını yapmakta kullanılmıştır.

Sanat tarihinde çeşitli karnavalesk görüntüler, gratesk yapılar ve biçim bozma örnekleri olarak Hironymus Bosch, Yaşlı Peter Bruegel, Francisco Goya ile abartılı insan figürleri yapan on yedinci yüzyıl Manierist sanatçıların eserleri sayılabilir. Bozulmuş insan bedeni anatomisi ve parçalarını, ölü bedenleri, hastalar ile delileri akademinin klasik yöntemiyle resimleyen Delocroix ve Gericault’yu da bu listeye eklemek mümkündür. Bu durum aslında sanatçıların popüler güzellik anlayışlarına yaklaşımlarını da göstermektedir. Sıradan kitle kültürü içerisinde yerleşik güzellik anlayışlarını sanatçılar mutlaka bir biçimde eleştirmişlerdir.

Modern dönemde Almanya’da İki Dünya Savaşı arasındaki burjuva toplumunun durumunu tuhaf ve çarpık biçimde resimleyen George Grosz’un çalışmaları da bu örnekler içine dahil edilebilmektedir. Hans Bellmer’in Poupee (Bebek) adını verdiği ve insan boyutlarında plastikten üretilmiş yetişkin görünümlü kukla- model- oyuncak- formlu insan figürlerinden oluşan çalışmaları formun dönüşümü konusunda dikkat çekici işlerdir. Bu çalışmalarda beden formları heykelin çok ötesinde bir estetik veri sunmaktadır. Hal Foster bunu “figürlerin tekinsiz şekilde birbirine karışması, iğdiş edici ve fetişistik formların müphem kavuşmaları; erotik ve travmatik sahnelerin zoraki tekrarları; sadizmle mazoşizmin, arzunun, ayrışmanın ve ölümün çetin çapraşıklıkları” olarak tanımlamaktadır (Foster, 2011: 130). Seksi de içeren bu tuhaf beden parçaları organik olma ve inorganik olma çelişkisini aynı anda sunmaktadır. Bellmer’in figürleri baskıcı rejimlerin sanatlarında görülen idealleştirilmiş bedenlerin (kaslı atlet heykelleri ve ideal beyaz ırk tipindeki kadın figürleri) yıkımını içeren bir söyleme sahiptir.

Görsel 1. Hans Bellmer, Poupee- Doll, 1935, Yerleştirme.

Bellmer'in Poupee'leri parçalanmış halleriyle Deleuze'nin Antonin Artaud'dan ödünç alarak kullandığı 'organsız beden' kavramının bir tür görünürlük önerisi gibidir. Deleuze yine aynı kavramın (şizofrenik kişilik etrafında örülmüş olan bu kavram, şizofrenin parçalı düşünme edimine yakın bir anlamdadır) ışığında Francis Bacon'un parçalanmış bedenleri üzerinde inorganik organ, biçimi bozulmuş bedeni ve yaşamı sorgulamıştır (Sauvagnargues, 2010: 67).

Modern dönemin dikkat çekici ve çarpıcı imgelerini üreten Bacon, II. Dünya Savaşı'nın bütün kötü etkilerinin izlerini açıkça ifşa eden resimler üreten bir sanatçıdır. Sanatçının resimlerindeki parçalanmış suratlar, tensiz bedenler, dışarı uğramış organlar ve bedenin içyapısının irkiltici görüntüsü izleyiciyi anlaşılamayan kaygılar kompleksine maruz bırakmaktadır. Velazquez'in "Papa İnnosent' in Portresinden Sonra" adlı çalışması, Bacon'un hem resim tarihine hem de dini düşünceye getirdiği bir eleştiri olmuştur. Savaş sonrası yıkımların etkisiyle ortaya çıkan umutsuzluk ve yaşamın bütünlüğünün yitimi duygusu karkasa dönüşmüş biçimleri bozuk bedenlerle ifade bulmuştur.

Louise Bourgeois, heykeller, çizimler ve yerleştirmelerden oluşan çalışmalarıyla öne çıkan bir sanatçıdır. Çalışmaları çok çeşitli malzemelerden oluşturulmuştur. Mermerden çuval bezine kadar varan çeşitlilikte malzeme ile tuhaf figürler çalışmıştır. Bir taksidermist gibi, bazı figürlerini doldurarak oluşturmuş ve insan bedeninin kapatılan yerlerini dışlanan imgelerin geri çağrılışını oluşturmak amacıyla abartarak çalışmıştır. Çocukluğunda gördüğü cinsel zararların etkisiyle parçalanmış kadın bedenleri ve zarar görmüş cinsel-beden imgelerini öznel bir şekilde eserlerinde kullanmıştır.

Çağdaş sanatta kullanılan 'iğrençlik' kavramı son yıllarda sanatçıların cinsiyet ve seksüalitenin konuşulmayan 'kötü' yönlerini vurgulamak için kullandığı çürümüş gıdalar, çürümüş beden atıkları, saç, kıl, dışkı, regl kanı, çürümüş hayvan bedenleri gibi malzemelerin etkisini tanımlamak amacıyla öne çıkarılmıştır.

Julia Kristeva'ya göre iğrenç, bir ben olabilmem için kurtulmam gereken her şeydir. Bu özneye yabancı bir şey değil, cinsel olarak yakın (özneyi panik hale sokacak kadar yakın) fantazmatik bir maddedir. İğrenç, bu yolla anne bedeni ile baba kanunu arasındaki zamansal geçişi, sınırlarımızı, iç ve dışımızın uzamsal ayrımının kırılmağını etkilemektedir. Bu durum, öznelğin uzam ve zamansal sorunlara düştüğü, 'anlamın çöktüğü' bir durumdur. Bu nedenle de avangart sanatçının özne ve toplumsallık konularına ilişkin olarak dikkatini çekmektedir (Kristeva akt. Foster, 2009: 193).

Burada ırkçılık ve homofobik gibi öznelliklerle ilgili yüzeysel bir ilgilidir iğrençlik. Fakat yine de iğrenç kavramının belirsizliği, iğrenç sanatın ne olduğunu da muğlaklaştırırken, iğrencin betimlenebilme imkanının ne olduğu sorgulanmaktadır. İğrenç kültüre karşysa kültür içerisinde sergilenebilir mi? Bilinçaltındaysa bilinçli hale getirilip yine de hala iğrenç olabilir mi? Ya da iğrenç sanat iğrenç olanı araç, hatta ahlaki olarak kullanmaktan kaçınabilir mi?

İğrençliğin sınırını iğrençleşme süreci ve iğrenç olma sınırı arasında belirleyen Kristeva, iğrençleşme dediği sürecin hem insanın hem de toplumun devamı için gerekli olduğunu belirtirken, iğrenç olma durumunu da her iki yapı için yıkıcı olarak niteler. Özne yapısını ve toplumsal yapıyı bozan ya da ona temel oluşturan iğrenç, bu yapıların düzenlerindeki krizleri de oluşturmaz mı? Bir özne veya toplum kendi içindeki yabancıyı iğrençleştirirse, bu denetim amaçlı olabilir mi?

Bu iğrençlik hali ve iğrenç olma durumu Foster için, görsellik anlamında “imge-perdedeki bir kriz ile karşılık bulan ve bazı sanatçıların müstehcen- nesne arayışı ile ilgili olan” anlamına gelir. Babanın (iktidarın bedenleşmiş simgesi) kanunu tarafından bastırılan anne bedenini araştıran sanatçılar genellikle Kiki Smith ve Mona Hayt gibi örneklerdeki gibi kadın sanatçılar olmuştur: “Baba”nın kanununu rezil etmek için çocuksu bir rol üstlenerek iğrenç ile alaycılığı karıştıran sanatçılar da genelde baylar olmuştur. Mike Kelly, John Mccarthy). Kişiliğin çocuksu dışavurumları Dada akımından beri görülmektedir (Foster, 2009: 193-97). Burada Foster’in gerçekleştirdiği erkek ve kadın sanatçılar ayrımının Freud ve Lacan’a ait oedipus kompleksi, elektra kompleksi ve antioedipus gibi psikanalitik alana ait bilgilerle temellendiğini belirtmek gerekir. Bilindiği gibi Postmodern dönem sanatının kendi sınırlarını incelttiği ve en çok kurcaladığı alanlardan biri psikanaliz ve bu disiplinin kavramlarıdır.

Bilinçaltındaki yaşantılarının imgesel karşılığını kendine özgü yöntemlerle gerçekleştiren Polonyalı sanatçı Magdalena Abakanowicz oldukça tuhaf biçimlerden oluşturduğu heykelleriyle konu açısından dikkat çekmektedir. Abakanowicz’in heykelleri, buruşmuş derileriyle, ağaç gövdelerine benzeyen biçimlerde üretilmiştir. Bazen kolsuz, bacaksız ucubeleşmiş bedenler, kırışıklıklarıyla, karanlık halleriyle ürküntü uyandıran bu çalışmalar sanatçının Polonya’daki Komünist dönemden kalma anılarının bir şekilde ifade edilmesine ve aktarımına dönüşmüştür. Zamanla sanatçı çalışmalarını, bu asker grubu gibi bir arada duran kolsuz başsız acayip bedenlerin yerine daha da kişiselleştirmiş, insan dışı biçimlere dönüştürmüştür. Bunları insanlığın yaralanabilir olan yönleriyle ilgili olduğunu belirten sanatçı aslında insanın en zayıf noktalarını işaret etmiştir. Gergin politik ortamların içerisinde tekil bedeninin durumunu veren dokuları, görüntüleri...

Sanattaki siyasal kodların önemine vurgu yapan Jacques Ranciere, “bir görüntüyü katlanılmaz kılan nedir” sorusuyla sanattaki siyasal eleştirinin stratejilerini deşifre etmeyi denemiştir. “Görüntüde katlanılmaz olandan görüntünün katlanılmazlığına geçiş, politik sanatı etkileyen gerilimlerin tam ortasında durur” (Ranciere, 2010: 78) sözleriyle seçilmiş veya üretilmiş görüntünün etkilerini odağa alır. Burada politik sanatın görüntü olarak irkilten yönünün vurgulandığı bilinmektedir, ama aslında katlanılmaz olan politik sanatın kullandığı görüntünün gerçek bir yaşamın katlanılmazlığını göstermesindedir.

Eleştirel düşünce gelişmenin ortamını ve şartlarını hazırlamaktadır, insanın karşılaştığı yapıları olduğu gibi kabul etmesi yerine sorgulama ve gerçeği ortaya çıkarma davranışını ortaya çıkarır. Eleştirel kaygılar içeren bir sanat eseri, kendi karşıt katmanını da üreterek hakim kültürün tehlikeli yönleriyle mücadelede etkinleşebilir. Buna benzer bir düşünce ile işler üreten Wangechi Mutu doğrudan popüler kültür öğelerini kullanarak ürettiği çalışmalarında Batı kültürlerinin Afrika hakkındaki oryantalist fantezilerini ifşa etmeye girişir. Sanatçı Porno ve moda dergileri, Afrika sanatı hakkında yazılmış kitaplar ve National Geographic gibi yayınların sayfalarından oluşturduğu öznel kolajları ile Batı’nın Afrika üzerindeki sömürge sonrası politikalarını eleştirmeyi amaçlamaktadır. Ötekinin konumunu belirleyen dinamikleri ortaya koyan Mutu, ötekileştirilmiş Afrika’yı ötekileştiren -metalaştıran Avrupa’nın imgeleriyle yeniden inşa eder. Gerçeğin üstü zaman aracılığıyla örtülse bile Afrika’nın tarihsel gerçekliğinin bugün açısından da Afrikalılar için geçerli olduğunu hatırlatır.

Bedenin idealleştirilmesi, özellikle kadın bedeninin idealleştirilmesi bedeni nesneleştiren bir bakışın ürünüdür. Bedenin nesneleştirilmesi sanat açısından imgeler yoluyla gerçekleştirilir. Bu durumda seyreden karşısında edilgen biçimde seyredilen olarak konumlanmaktadır beden. Avrupa sanatında kadın bedeni erkek bakışına sunulmuş seyirlik bir nesne olarak imgeleştirilir (Berger, 1986: 47). Bu hakim gücün etrafını düzenleme davranışının bir örneğidir. Bedenin biçimsel terbiyesi aracılığıyla oluşturulan estetik değerler günlük yaşamın sınırlarını herkese kabul ettirecek yıkılmaz ve esnek sınırlar kurulmasını sağlamaya yarar. Böylece estetik beden imgesinin dışında sınıflandırılan çirkin, kötü, sorunlu, sıradan vb. her beden öteki konumuna itilir.

Klasik güzellik kavramını ve kitle kültürünün beğenisini eleştiren bazı sanatçılar, klasik sanatların tekniklerini kullanma stratejisi izlemektedirler. Bu sanatçılardan birisi John Currin, kitle kültürünün beğenilerini ve klasik sanat anlayışının beğenilerini, beden imgeleri üzerinden, altüst edecek şekilde klasik resimler yapmaktadır.

Görsel 2. John Currin, The old Fence, 1999, Tuvale Yağlıboya

Currin, klasik güzellik olarak adlandırılabilir olan hakim kültür veya bir beden güzellemesini açıkça hicveden çalışmalar üretmektedir. Yüksek sanat eseri olarak görülebilecek resimlerdeki ideal beden imgesini alıp, güzelleştirilme uğruna anatomisi bozulmuş bedenler olarak yeniden tasarlamaktadır. İnce uzun boyunlar, omuzlar, göğüsler, bel, kalça gibi beden parçaları estetik bütünlüğü tekinsiz biçimde hatalı gösterecek anatomik abartılarla resmedilmiştir. Bu nedenle gerçek anlamda doğru anatomi ve ideal güzellik imgesinin aslında gerçekdışı veya absürt olarak kalacağı gerçekliğini vurgular.

Aleksandr Grun insan bedenini işlerken klasik resmin dilini kullanarak bedenin masalsı dönüşümünü gerçekleştirmektedir. Bu masalsı dönüşüm bir romantiklik havasında değil bir sınırı aşmanın tekinsizliğini içeren imgelerle örülmüştür. Bedendeki cinsel varoluşların sunumu klasik resim konularının sınırlarını kırmaktadır. Grun konularını mitolojiden, masallardan alır, resim dili olarak da klasik bir gerçekçilik tavrını benimser ancak bedenle ilişkili tavrı onun resimlerini bedene dair söylemlerin bir eleştirisine dönüştürür. Çünkü soyluluk, asillik, övgüye değer destansı bedenlerin Batılı anlamda sunulmasıyla karşılaşmamaktadır bu eserlerde.

Görsel 3-4-5. Gabriel Grun, Hermaphrodite, 2012, Tuvale yağlıboya- Tacto, Tuvale yağlıboya, 2012 - La Pequena Aracne, Tuvale yağlıboya, 110x110 cm. 2012.

Grun'un resimlerinde bedenin imgesinin söylem olarak efsanelerdeki ve mitlerdeki özenli güzelliğin yıkılışını simgeleyen figürler mevcuttur. La Pequena Aracne adlı (Küçük Böcek) resminde bedenin dönüşümü ve fantastik öğeye dair imgenin yıkılışı görülür. Bu yıkılışı gerçekleştiren şey ise aslında doğrudan Grun'un stratejisidir. Grun klasik gerçekçi bir şekilde izleyiciye fantastik düşünce ürünü bir figürün ne kadar acı bir gerçekliği olabileceğini göstermektedir.

İnsan bedenlerinin ideallikten uzak bir şekilde temsil edilmesi çağdaş sanat açısından oldukça sıradan bir durumdur. Örneğin Marc Quinn, bir dizi mermer heykel çalışmasında klasik bir portre heykel tarzını ortaya koymuştur. Ancak konusu itibarıyla ve konuyu işlediği gerçekçilik nedeniyle işlerin ideal güzellik düşüncesini eleştirdiğini belirtmek gerekmektedir. Bu heykeller doğuştan kolları ve bacakları olmayan insanlar ve kaza ile organ kaybına uğramış kişileri oldukları gibi gerçekçi bir biçimde betimlemektedir. İtalya'nın heykelle özel çıkarılan mermerlerinin kullanıldığı bu heykeller (Quinn, 1999) estetik anlamda güzel- ideal güzel- konularındaki çok önemli bir eleştiriyi ortaya koymaktadır.

Bedeni tuhaf biçimde ele alan ve bunu kışkırtıcı bir biçimde gerçekleştirmeyi başaran sanatçılar Jake ve Dinos Chapman bedeni bir organ meseslesi olarak göstermektedir. Özellikle Zigotik Hızlanma, (1995) adlı adlı çalışmada eklenmiş ve yapıştırılmış çocuk ve genç bedenlerin imgeleri bedene dair tuhaf ve çarpık bir kompozisyon önerisi getirmektedir. Organları yer değiştirmiş, birbirine doğuştan yapışmış gibi duran, bir arada bir ağaç kökü ve gövdesini andıran bu tuhaf beden görüntüsü izleyiciye estetik bir güzel beden sunmak yerine onu tedirgin edebilecek, rahatsız edecek bir deneyim sunmaktadır. Chapman kardeşler genel olarak rahatsız edici imgelerin işlediği çalışmalarla bilinmektedir, bu nedenle onların işlerinde beden konusu da ötekilik, işlevsizlik, kusurluluk ve çirkinlik çerçevesinde oluşturulmuştur. Organsız beden düşüncesinin işlediği bu çalışmalarda öne çıkan bir yön daha vardır. Bu çalışmalar Bellmer'in Poupee adını verdiği parçalanmış beden formunun tam tersi bir önerme içermektedir. Chapmanlar'ın çalışması Hans Belmmer'in çalışmasına atf ile tam bir Antipoupee'dir denilebilir.

Bedenin tuhaf varlığına dair akla gelebilecek en uç formları oluşturan heykeltıraş Patricia Piccinini de yapıtlarıyla ideal bedenden ziyade normal olanın biçimini altüst ederek izleyicide duygusal şoklar yaşatmaktadır. Piccinini heykellerinde gerçeğe çok yakın doku ve renk kullanımıyla gerçeğin çok uzağında konumlanan formları bir araya getirir. İzleyicinin karşısında aşırı bir gerçeklik durumu vardır ancak bu durum başka bir algısal aks aracılığıyla parçalanmaktadır. Piccinini'nin eserlerinde gerçekçi form, doku ve renk bir beden hissiyatını iletirken düşsel bir düzlemde birleştirilmiş hayvanımsı ya da insanımsı bedenler de bir irkilme hissiyatını çalıştırır. Başlangıçtaki irkilme yerini

merak ve anlamlandırma davranışına bırakır. Artık irkilme hissiyle başlayan duygusal değişim bu varlıkların karşısındaki izleyicide bambaşka etkiler ortaya çıkmasına neden olur. Bu öteki ile ilk temas için kurgulanmış bir senaryo gibidir. Karşıdaki tuhaf olan şeyi anlama, empati kurma ve onu daha fazla tanımayı- bilmeyi arzulamaya dönüşebilir. Piccinini'nin heykelleri izleyiciye gerçek bir canlı hissini verir. Gerçek olamayacağını izleyici sürekli bilmektedir. Oysa bu heykellerin bir an gerçek olan birer canlılara dönüşme fikri izleyiciyi tehdit etmektedir. Cansız olan öteki ile karşılaşmanın verdiği güvenli alan bu defa bir başka his ile tehdit edilir. Canlı olsalardı... bu an güvenli ortamın tekensiz bir ortama dönüşmesinin anı olabilir. Bu heykeller gerçek ile taklit arasında dururken, gerçeğin başka türlü olma ihtimallerini akla getirmektedir. Şöyle ki, bu çalışmalarda gerçek ile taklit olanı aynı anda kapsayan yeni bir simülasyon türü doğmuş gibidir. Gerçekliğin ve taklidin sınırlarını belirsizleştiren bu çalışmalar başka türlü gerçeklik düşüncesinin nedenlerini bedenün düşsel formlarla dönüştürülmesinde yaratmaktadır.

3. Sonuç

İdeal beden algısı her çağda belirli farklarla ama aşağı yukarı kesinliği olan bir ölçüde ortaya çıkmıştır. Temelde bilinmektedir ki iktidarlar tarafından güzelliğin ölçütleri, normalin, çirkin ve ötekinin konumları çeşitli biçimlerde etkinleştirilmiştir. Sanatta genellikle ideal güzellik ve ideal beden arayışının erkek egemen anlayışa göre biçimlendiği bilinmekte ve artık daha net bir şekilde ortaya konulmaktadır. Toplumun ve kitle kültürünün popüler anlamdaki ideal beden algısı çeşitli biçimlerde sanatları da etkilemiştir. Ancak sanat her dönemde farklı yaklaşımları ve farklı biçimleri geliştirmekten asla geri durmamıştır. Günümüzde ideal beden düşüncesinin politik tarafları anlaşılabilir ve bu ideal beden anlayışına ve biçimlerine karşılık öteki ve iğrenç olarak adlandırılan norm dışılığı içeren beden formları sanata dahil edilmiştir. Bu çalışmada tam olarak ideal bedenün reddi ile popüler kültürün veya hakim kitle kültürünün dayattığı beden imgesinin yıkılışının öyküsü verilmiştir. Cıvalı, parlak, belirli bir biçim saplantısı olan, normallik ve güzellik ölçütlerini bireylere zorlayıcı bir şekilde dikte eden yapılar yine estetiğin merkezi olan sanatçılar tarafından nasıl eleştirilmekte olduğu bu araştırmayla sunulmaktadır.

Kaynakça

- Berger, J. (1986). *Görme Biçimleri*, (Çev. Yurdanur Salman), İstanbul: Metis Yayınları.
- Black, J. ve Green, A. (2003). *Mezopotamya Mitoloji Sözlüğü: Tanrılar, İfritler, Semboller*, Aram Yayınları.
- Edman, İ. (1991). *Sanat ve İnsan* (Çev: Turhan Oğuzkan), İstanbul: MEB. Yayınları.
- Foster, H. (2009). *Gerçekliğin Geri Dönüşü* (Çev: Elçin Gen) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foster, H. (2011). *Zoraki Güzellik*, (Çev: Şebnem Kaptan), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Lucie, S., Eleanor H. (1999). *Art Today*, Phaidon Press.
- Ranciere, J. (2010). *Özgürleşen Seyirci* (Çev: E. Burak Şaman) İstanbul: Metis Yayınları.
- Sauvagnargues, A. (2010). *Deleuze ve Sanat* (Çev: Nurten Sarıca) İstanbul: Deki Yayınları.
- Quinn, M. (1999). Complete Marbles, Link: <http://marcquinn.com/artworks/the-complete-marbles>
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.4fc8ed2ce8aa54.46948295

Görsel Kaynak

- Görsel 1: <https://www.artic.edu/artworks/223367/the-doll-la-poupee> (Erişim: 25.05.2021)
- Görsel 2: <https://painttube.wordpress.com/tag/john-currin/> (Erişim: 24.05.2021)
- Görsel 3-4-5: <https://macabregallery.com/gabriel-grun/tacto/> (Erişim: 25.05.2021)